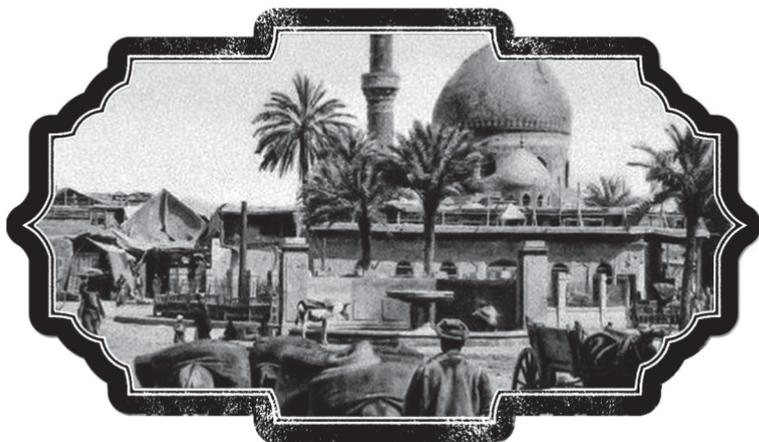

РЕТРОДЕТЕКТИВ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2025

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

1

МАЗЕНДЕРАНСЬКЕ ПОЛЮВАННЯ

1929 рік, Мазендеран, Персія

Владислав Городецький прицілився.

Бах! І постріл луною прокотився ущелиною, відбився від пологих зелених схилів, загубився в оголених, скелястих верхах гір.

Молодий веприк сіпнувся й осів. Не очікуючи небезпеки, легковажно потрапив під приціл мисливця.

— Ось так! — триумфально проказав Городецький і примружив очі від задоволеної усмішки. — Ось так! На вечерю, Юрію, матимемо чудову дичину!

— Ви — майстер, пане Городецький! Справжній профі! — Тушевський не без іронії подивися на свій

«зауер». Він чудово стріляв із револьвера. Та мисливська зброя йому так і не скорилася. Можливо, тому, що для вмілого обходження з мисливською рушницею потрібна практика. Городецький же вправлявся в мистецтві полювання давно й серйозно. Цей застрілений в мазендеранській долині вепр — дрібниця, як порівняти з його мисливськими трофеями з Африки.

— Ох, колись справді був чи не найкращим мисливцем, — зітхнув Городецький. — А нині перейшов у стан отих підсліпуватих та все ще живих стариганів, які були майстрами й не зовсім розгубили навички. Життя нас із графом Юзефом-Миколаєм Потоцьким розкидало... Пам'ятаю, в тисяча дев'ятсот одинадцятому ми з ним на тому африканському континенті показували клас! — додав він, сумно всміхнувшись. — А тут, у Мазендерані, то хіба полювання... Ні ризику, ні складнощів. Стоїш, чекаєш. Біжить собі вепр. Ти прицілився, як у київську мою бутність у тирі, і стріляєш!

— На жаль... — Тушевський згідно хитнув головою. — На жаль, пане Владиславе. Роки в усіх беруть своє. Я теж, коли вранці голюся, то не впізнаю себе в дзеркалі. Де та хвацькість поділася... — розсміявся Тушевський.

— Алі! Чого стоїте? — звернувся на фарсі Городецький до свого слуги, що стояв віддалік і тільки й чекав команди. — Бери Абдуллага, Магмута

й тягніть того вепра сюди. На вечерю має бути дичина! Даремно твій батько у таборі клопочеться, чи як?

Алі невпевнено похитав головою.

— Пане, вепр — нечиста тварина... Не можна його м'ясо їсти... Аллах забороняє.

— І хто йому, дурневі, таке сказав? — гмикнув Городецький вже українською до Тушевського. — Каже, що вепр йому нечиста тварина! — А до Алі промовив, поблажливо всміхаючись: — А тебе ніхто й не примушуватиме, Алі. Ми з паном Юрієм і самі справимось. Гайда, досить рейдати. Тягніть веприка сюди! І не розказуйте мені щоразу те саме...

Алі махнув рукою Абдуллагу та Магмуту, що байдикували в затінку. Бувати на полюванні з Городецьким у Мазендерані їм і справді доводилося не вперше, тож увесь порядок вони знали напам'ять. Та завважити про нечисту тварину Алі, як правовірний, мусив. Щоб перед батьком соромно не було.

Ось, поки сонце посередині неба, вони веприка притягнуть, прилаштують на ноші. Далі всі гуртом рушать до мисливського табору, розбитого в затишному кутку ущелини біля гірського струмка. А там батько Алі вже й вогонь розвів, і наготував все потрібне для білування дичини.

— Коли повернемося до Тегерана, подарую вам свою книжку, Юрію, — промовив Городецький. — Про полювання. З особистим автографом. Маю ще кілька примірників. Нотатки, які я робив під час

африканського сафарі в одинадцятому, неочікувано в мене склалися в книгу. Я й малюнки до неї власноруч створив.

— Ту, що «У джунглях Африки. Щоденники мисливця»? — перепитав Тушевський.

— Саме так. Я днями робив ревізію у своїй тегеранській бібліотеці й знайшов ще шість запованих примірників, хоч точно знаю, що майже всі розкупили в книгарнях, а залишки я друзям роздарував. — Городецький картинно оперся на свою рушницю, наче позував перед художником. — Ото й подарую вам та шахові по одному.

— Ого, дякую! Я чув про цю вашу книжку, — вдячно хитнув Тушевський головою. — І навіть у руках тримав, коли гостював у Варшаві, в одного поляка — затятого мисливця. Проте й гадки не мав, що колись отак вибиратимусь із самим автором до Мазендерану на полювання...

— Тож вважайте, Юрію, що книжка ваша, — ствердно проказав Городецький. Він приклав дашком долоню до очей, щоб побачити, як Алі з Магмудом й Абдуллагом несуть впольованого вебрика. — Добре тут... — Городецький вдихнув на повні груди свіжого гірського повітря. — Отак прийдеш до Мазендерану, вполюєш якусь дичину, переночуєш у наметі й ніби знову оживаєш. Життя — неоціненний дар. Не хочеться помирати, Юрію. Ой, як не хочеться. А особливо на чужині. Та, видати, така вже моя доля.

— Не поспішайте з тим вмиранням, пане Городецький, — із нотками суму в голосі, та все-таки обнадійливо, мовив Тушевський. — Не поспішайте! Може, Господь зробить диво, і ми всі повернемось до України? Ще раз побачите Київ наш любий, знову оселитесь у своєму будинку з химерами, й забудуться дні на чужині...

Городецький відвернувся, щоб співрозмовник не помітив, як його очі зрадливо наповнилися вологою.

— Я вже не вірю в це, пане Тушевський. Незбутні мрії те, про що ви кажете. Ще у вісімнадцятому році вірив у зміни. У двадцятому ще надію мав. А нині... Це хіба тішити себе солодкою оманою. Нічого з того, що ви кажете, пане Тушевський, не станеться. — Городецький швидко витер очі й повернувся до Юрія. — Не за нашого життя! Занадто далеко ми дозволили їм, більшовикам, зайти. Занадто далеко. Тепер вороття нема. А якщо й узятися повертати — то великою кров'ю та потугою. Самі знаєте. Гадаю, велика кров і потуга в наших нащадків ще попереду. Я, звісно, як то кажуть, руками й ногами підтримую ваші слова, та з роками моя оптика змінюється, і я дедалі чіткіше бачу, що совіти прийшли до України серйозно й надовго. І за нашого життя навряд чи ми вільно здійснюватимемо променад вулицями Києва.

— Вважаєте, робота наша марна? — Тушевський підійшов ближче до Городецького. — Усі ці наші комбінації та шпигунські ігри...

— Чому ж марна... Ні, не марна, — заперечив Городецький. — Усе посіяне рано чи пізно дає паростки. От, може, Назарові вже усміхнеться доля, після того, як достатньо зусиль докладе й пожертвує собою доволі, в рідній землі на старість вільно пожити. А мої і, мабуть, ваші, Юрію, мрії — не здійсняться. Не тепер. Не скоро. Ото пам'ятайте моє слово, тут нас і поховають у кам'янистій перській землі. — Він невесело похитав головою. — Я вже її клопоть на Дулябському кладовищі собі придбав. Про всяк випадок. Серце мене все чогось тисне останнім часом... Не до молодих років усе ж таки йде...

— Е, то ви дуже поспішаєте, пане Городецький. Після Мазендерану, от побачите, знову ентузіазм до вас повернеться! — запевнив Тушевський. — І бадьорість! — додав, підставляючи обличчя сонячним променям. Та від тих слів і йому самому раптом стало сумно. Уже не тішили ні смарагдово-кам'янисті краєвиди, ні пронизливо синє небо над головою, ні прохолодний свіжий вітерець з гір... Ні впольований веприк, якого тягнули попереду Алі з товаришами.

Тушевський ненавидів такі миті. Туга за милою Подолією й так занадто часто вганяла його в невеселі роздуми. Власне, поїздки із Городецьким до Мазендерану він полюбляв саме через це: тутешні пологі гори й долини нагадували йому рідні подільські Товтри. Так, у Мазендерані ландшафти були значно просторіші, величніші, безкраї, та все-таки...

У цю пору тут було зелено й прохолодно, зовсім як на далекій батьківщині.

— Ет, — махнув Городецький рукою. — Зачепилися ми за болюче. Краще, розкажіть, як там наш хлопчик? — поцікавився він з непідробним інтересом.

— Назар? — перепитав Тушевський, виринувши із роздумів. — Самі бачите... Працює не покладаючи рук. Знайшов спосіб наблизитися до оточення Кемаля Паші. Чи то спосіб його сам знайшов... Врятував доньку міністра юстиції від вірної смерті. Ось через нього, власне, я сьогодні у Мазендерані, пане Городецький. Тож, може статися, ваша щедра інвестиція окупиться раніше, ніж ви гадаєте.

— Тю! — Городецький ляснув рукою по туші веприка, котру притягнули Алі, Магмуд та Абдулаг. — Не така то вже й значна інвестиція. Чим можу, як то кажуть. І хоч я щиро зрадію, якщо так станеться і крига скресне, та запитую вас, Юрію, не про те. Я питаю, чи Назар дівчину в Істамбулі собі яку знайшов. Східні жінки на диво звабливі, знаєте! До того ж у такому місті, як Константинополь! Там, Юрію, Господь віками змішував культури, раси, кров... Тож врода жінок неймовірна! А у щасливому віці Назара шкідливо займатися однією роботою, та ще й такою небезпечною, не віддаючи належне бажанням серця й жіночій вроді.

— Ну... — зітнув плечима Тушевський — Оце вже мені невідомо. Свічку я йому не тримав.

Але дещо відомо, все-таки. Схоже, він зійшовся з нашою Марі...

— З цією дивовижною мадемуазель, якій ви представили мене в ресторації «Семіраміда»? — із зачудованою усмішкою перепитав Городецький. — Вона тоді була, пам'ятаю, проїздом, у Тегерані...

— Так. Марі Пчелінські.

— Розкішна жінка! — зітхнув Городецький. — Був би я років так... на десяток молодшим... — розсміявся він. — Хто б подумав, що Марі зачарується нашим хлопчиком! — повторив Городецький. — Вона справляє враження жінки, вельми досвідченої у справах сердечних. І загалом... досвідченої жінки. А ще, надзвичайно самодостатньої...

— Ну... не такий вже Назар і хлопчик, — розсміявся Юрій Тушевський.

До розмови з Городецьким повернулися вже за вечерею, біля вогнища, смакуючи під французький коньяк запечене на деревному вугіллі м'ясо молодого веприка.

Батько Алі, що замолоду служив кухарем в європейців, котрі в Персії вели свою комерцію, на відміну від сина не балакав про заборони та гарамне м'ясо, бо свято вірив, що Аллаг прощає кожного правовірного, коли той смиренно здійснює намаз. Тож без докорів сумління маринував дичину, додаючи вишукані східні спеції й запікаючи її так майстерно, що після всіх його кулінарних маніпуляцій м'ясо просто тануло в роті.

— Зрештою, які в Аллага можуть бути претензії до мого кухаря? — жартував Городецький, вказуючи поглядом на батька Алі. — Не він же ту гарамну печеню споживатиме, а ми!

А й справді, не бажаючи осквернитися впольованою свининою, кухар, його син Алі та Абдуллаг з Мегмутом їли, сидючи біля вогнища, свою звичну їжу: вимочували густу бобову юшку із м'ясом баранини половинками ще гарячих хлібців, котрі батько Алі напik чимало, на всіх.

Тушевський тим часом глипнув на годинника: наближалася північ. Тут, поміж горбів Мазендерану, ночі в цю пору року завжди були зоряними, віщуючи новий погожий, сонячний ранок. Водночас доволі прохолодними й вологими, тож Юрій щільніше загорнувся в цупкий похідний плащ на теплій підкладці й почувався так затишно, немов у власному наметі.

Ще за дня Городецький наказав Абдуллагу та Магмуту розбити три намети, у яких могли б усі в теплі та затишку добре виспатися. Однак спати ніхто не збирався. Чекали на зв'язкового.

Опівночі розбитою кам'янистою дорогою загуркотіла гарба.

— Щось припізналися наші гості! — промовив Городецький, потягуючи з похідної фляги коньяк. Подав знак Магмуту з Абдаллагом. Ті вхопилися за зброю. Стріляти ці урвителі добре вмiли, справжні тобі перські воїтелі!

— Таки припізналися, — погодився Тушевський, підіймаючися з місця й мимоволі торкаючись револьвера за спиною. Відколи він із Забелло почав оте вимушене дружнє листування, агент «Наdejда» міг його й переграти в «земляцькій дружбі». Юрію добре було відомо: Забелло про всяк випадок вже доповів куди слід про їхнє листування, про що свідчило одне з перехоплених донесень:

«Можливо, у Юрія Тушевського залишилися родичі в Кам'янці-Подільському» та «Прошу терміново повідомити, чи є у вас свідчення про родинні зв'язки Тушевського на Україні».

Юрій намагався повсякчас бути обережним: зворотні «земляцькі» листи від Забелло надходили на підставну адресу. Забирав їх час від часу, тому й виникала затримка у листуванні, яка так нервувала Миколу Забелло. Посиленої уваги чекістів у Тегерані вони з Городецьким поки що не відчували, хвоста за ними до Мазендерану жодного не було.

Але чим нечистий не жартує?

Прибулі спішилися.

— Здоровенькі були! — почулося здалеку, немов довгоочікуваний пароль. — Зачекалися? Ану скажіть: «Паляниця»!

— Йди до біса, Іване! — реготнув Тушевський, відпускаючи застібку кобури. То був голос його зв'язкового, Івана Шумейка, що в Тегерані мешкав

на Шах-Абсад-Іль-Іслам, видаючи себе за торговця старовиною. Усі листи Назара Сотника, агітки та комунікати надходили до Тегерана через нього.

Шумейко підійшов ближче, обійняв його, поплескав по плечу.

— Чого ти, друже, «паляниця» — залізний умовний знак! Жоден москаль його не вимовить!

— Па-ля-ни-ця! — на пробу по складах повторив Городецький, махаючи рукою до Абдуллага з Магмутом, мовляв, відбій, хлопці, то свої.

— Чого ви, пане Владиславе, ви ж не москаль! — розсміявся у відповідь Шумейко.

— А то хто із тобою? — поцікавився Тушевський.

— Синок мій, Андрій. Впросився цього разу зі мною...

— І що ти нам цього разу, пане Шумейко, привіз?

— Вам особисто — уклін із Варшави, від самого пана Сікори, — проказав той, стишивши голос. — І з Істамбула, звісно. Тридцять пакунків із комунікатом «Незалежна Україна» одразу залишив у Мурського. Пан керівник попросив більшої активності, щоб натиснути через пароплави на Одесу та Новоросійськ, якими вже Мурський займається. Каже, в нього там свої люди є, на тих радянських пароплавах, ними й передаватимуть в Україну всі агітки й журнали. У Маків через Краків, як то кажуть.

— Проте іншого шляху передавати комунікати у нас поки що немає. Тільки з Варшави через Істамбул, морем, назад до України, в чорноморські

порти, — похмуро зітхнув Тушевський. — Каже Мурський, люди у нього свої на пароплавах є... Проте Забелло їх усіх, мабуть, уже в обличчя знає...

Шумейко лише розвів руками.

— Привести Забелло до тями у відомий нам спосіб наказу поки що не надходило, — вів він далі. — Може, й на жаль. Однак, пан Сікора каже: якщо його зараз прибрати, то смороду не оберешся! Совіти одразу роздмухають, що поміж петлюрівцями міжусобиці та чвари... Не можна, щоб такі новини на Велику Україну йшли. Там іншого від нас чекають. І без того в совіцьких газетах пишуть, що, мовляв, Лівіцький із Сальським загризлися до зубів, і скоро всьому петлюрівському руху прийде кінець; мовляв, банди петлюрівські захлинуться своєю ж кров'ю! Чорти б їх на пательнях смажили, тих клятих більшовиків! — додав Шумейко і смачно сплюнув. — Та й у Сальського на Забелло є свої плани... — мовив він. — А от щодо вас, панове... — гмикнув, хитро поглядаючи на Тушевського й Городецького, — то я теж привіз вам із Варшави купу агіток і ще тридцять пачок комунікату «Незалежна Україна».

— Як ти все це провозиш, Іване? — похитав Тушевський головою.

— Та як... Кажу, що то інструкції з догляду за перськими килимами, то й пропускають, — зареготав Шумейко знову. — Бусурмани ж українською не читають... А добрий бакшиш на кордоні розв'язує

чи не всі проблеми. Та слухайте-но далі, пане Тушевський: пан Сікора написав вам листа, а додатково передав схему розташування українських частин Красної армії у Туркестані. Також пообіцяв якнайшвидше надіслати номери красноармійських полків, де більшість військових становлять українці. Їм треба той комунікат й агітки доправити.

— До Туркестану? — перепитав Тушевський. — Сікора думає, що ми тут всемогутні?

— Окрім вас та пана Городецького, це завдання виконати нікому, — похитав Шумейко головою. — Тільки ви, використовуючи свої службові можливості та вільне пересування залізницею, можете найближче підібратися. Жарти жартами, та пан Сікора казав, що також треба передати українську літературу до Баку, куди перекинута радянську дивізію спеціального призначення, у складі котрої так само перебуває чимало українців.

— Зрозуміло. Міркуватиму, як це втілити на практиці, — ствердно промовив Тушевський. — Нумо, хлопці, перенесіть вантаж з гарби до авто пана Городецького! — скомандував він перською.

Алі, Абдуллага та Магмута двічі просити не довелося.

— А ви проти ночі поїдете? Може, присядьте та хильніть із нами? — гостинно запропонував Городецький. — Є першокласний коньяк, і дичину сьогодні вполювали...

Від такої пропозиції відмовитися було складно.

— А що Назар? Як він там? Що казав? — запитав Тушевський тихо, коли прибулі втамували перший голод.

— Ледь не забув за нашою балаканиною та пригощанням! — Шумейко витер хустинкою масні пальці й дістав з нагрудної кишені конверт. — З Назаром усе гаразд, не хвилюйтеся, Юрію. Осьо просив вам передати листа...

* * *

**З донесень агента «Надежди» (копія)
Цілк. секр., 3-тє відділення. Справа № 7
Українці в Туреччині**

19 червня, понеділок

О 8 год 30 хв вечора Забелло поїхав в Ешіль-Кей до Мурського. За вечерю в Мурського Забелло дізнався від нього новини, отримані від Сейдамета: до Туреччини з Англії та Франції приїхали, за викликом з Ангори, дипломатичні представники від Туреччини в цих країнах. Створюється нібито напрям, метою якого є повернення Туреччини... обличчям до Європи...

Як наслідок, очікуються нібито деякі зміни в міністерствах. Нібито ведеться робота проти Міністра Закордонних Справ та Голови Кабінету Міністрів. Після таких змін у Раді Міністрів, як проти тих, хто міцно тримається за союз Туреччини з СРСР, як сказав Мурський, за словами Сейдамета,

ЗМІСТ

1. Мазендеранське полювання.....	5
2. А пишеться: Салладах.....	22
3. Марі.....	36
4. Кондитерська «Петроград».....	50
5. Радянські резиденти довго не живуть.....	72
6. Єдиний ворог.....	81
7. «Тевтонія».....	100
8. Меморандум.....	118
9. Зустріч у Маріо.....	133
10. Секрети Марселя.....	145
11. Галатський міст.....	153
12. Одружися з нею!.....	161
13. «Летючий килим».....	200
14. Дурман понтійського меду.....	209
15. До усього звикають.....	249
16. Викриття Марі.....	259
17. Цистерна Базиліка.....	271
18. Пасіка Агіди-ханім.....	287
19. Сповідь у «Сурі».....	297
20. Операція «Зірка Босфору» почалася.....	311
21. Нове життя.....	331
22. Порятунок Марселя.....	362
23. Долмабахче.....	379
24. Шагадет.....	397